

jose a. otaegi

pentsamentuaren bakardadea

Begiek ezeze arimak ere aberriko jendearen artean du giro. Atzerria aberri itzuli dugunok pozgarririk batere ez duen zerbait aurkitu diogu bakardadeari. Atsegin nuen nik, lehenago, lagunartea utzi ta mendietako nahiz gelako bakardadean nire pentsamentuekin elkarriketan jardutea. Begiak barrura iraultzea bezala zen. Geure barneko bizitzaren igidura xeheak arretaz begiratzen ditugu beti. Baiña hemen, atzerrian, pentsamentuaren erlojua gelditzen doakidala konturatu naiz, begiratzearen begiratzez.

**atzerri bideetako
gogo azterketa**

Ondo nekien nire pentsamenuaren muiña kokorra zena. Ez nuen bereala aitortuko hain kokorra zenik, halere. Lagunarteak, nune bait eragiten zion, zorna ematen zion. Orain, elkarrizketarako lagunik ez-ta, eztabaidaren zirrikada galtzean, igartu egin da pentsamentua. Ez dute erakartzen noizpait hainbeste urduritzen zuten galdekizun haiek ere. Aspergarri bilakatu dira beti alderdi beretik begiratzeaz. Ezagunegi. Ez esan, gero, menderatzen ez den hizkuntzan gogoetak trebeki, airoko azaltzeko nekea denik. Sakonagoa da gaitza. Giarra bera dut auldutakoa. Gogoetak berak biurtu zaizkit nekagarri ta elkor. Behiñolako argi piztearen poz hartarako gaitasunik ez du nire gaurko pentsamentuak. Ez du segurantzarik tinkatzen nire gogarteak, hasieran baiño duda gehiago, bai, galdera gehiago bakarrik.

Gauzarik zaharrenak berri ageri ziren lagunartean, eztabaidak ematen zien garbituarekin dizdira berria irabazita. Batek batetik, bestetik besteak, bapo astinduak uzten genituen prolemak, eta ba zirudien iñoiz akitu ezin ahal beste aurpegi zoragarri zeuzkala edozein huskeri xinplek, sakon aztertu zekero. Gaur

ez du bere idoro lanean estrato zezatik aurkitzen pentsamenak; antxiñako huri eratzietan ondarrak antzo, prolema guztien erraiak nahi ta biurri, korapilloz josiak baiño. Motel iruditzen zait auzirik gorriena. Lur ezagunarekin topatzen naiz pittin bat jorratu orduko. Iñoiz ez gera helduko ezere barrutasun egiazkoraiño.

Eztabaidaren zoroan, ezerk ez zidan etsaiaren arrazoiak birrintzeak baiño atsegin bizkorragorik, gozoagorik ordaintzen. Beharbada alderdi berriak idorotzea seguruegi neukan, merezitako neurrian estimatzeko. Ez nintzan haren prezioaz asko akordatzen, ez horixe. Errezezia zen iritziak baztertzea, onartzea, lagatzea, aldatzea, zuzentzea, ukatzea. Irribarre mikatzez oroitzen naiz orain nolako abegi onez onartzen genituen Frantzia-ko ideiak, Alemania-ko liburuak... atzeritik etortzearen zoramena beste ederrik al zuten gehiegi arduratzerake. Errezezia, bai. Hauxe da kanpora irtezeak lehenbizi desegiten duen mitoa. Ez ote dira gure antzeko kanpokoak ere?

Aidea bete iritzi ta kezka egonezin ba zen gure Arantzazu-n. Edozein iritzik kolkoan dakarren egia

zattia ikusteko ta aprotxatzeko lana ba zenik ere ez zitzaidan otutzen orduan. Dirua ez omen da irabaztes zenbat kostatzen den probatu artean behar bezala estimatzen. Horrelako zerbait.

Gauza guztiak neronek bakarrik begirutzen ta irizpetzen ditut gaur. Hasieran, askatasuna hauxe izango zelakoan nenbillen. Askatasuna? Bai zera! Galduarena, ardi deslairaena, izatekotan. Nahiago nuke neure senez bakardadean egin-dako idorokunderik miresgarriena baiño, nire jendartearen pobrezia. Hobe milla bider bakardadean aberats baiño gure herriarekin pobre. Ondo dakust, bai, ez nuela zorionez nire begiekin bakarrik ikusten. Lagunarteak, gizarteak ikusten zuen nire begiotatik aurrera. Ta ezin ohitu naiz nire begiok nire herria ez den honi uztera.

Galdekizunak analizatzean «nire» alderdiak ikusten ditut eta kito. Ez dut ikuspegi berrien billa zizta nazan lagunik. Ez daukat ustegabeko alderdi izkutueta eramatzen nauen kontrarioaren laguntasunik. Zergaitik ez atzerriaren bentajarik haundiena honetxek izan behar luketa? Zer dakit nik... Ezin asma-

tu ditut nunbait ba dirala igarritako errealdade kabiak, zokoak. Hain da poxpolo eskasa gure irudimena. Galdekizunen barrunberaiño sartzeko zirrikituak misterioan gordetzen zaizkit. Huri handien antzekoak aurkitzen ditut prolema guztiak. Paris-en, Kolonia-n, Hamburg-en, Erroma-n, bakarrik abiatzen denak ez du erdiaren erdia ikusterik irixten. Oin alperrotan ez dugu asperkundearen bide betikoe-tatik irtetzeko adorerik. Eta lehenengo egunetako alegiñen zoroaldia igarotakoan, aukiren batean exerita bertan abandonatzen dugu arima.

Hutsunea egin zait pentsametuaren inguruan. Hutsunearen esi bildurgarria.

Bakardadea goratzen dute olerkariak. Apartekoa baita, ideien joan-etorrian, inpresioen zurrumilloan, atsegitera erretiratzeko. Baretzen dugu arimako aidea ta go-goaren leiak txukun txukun bakoitza bere leku jakiñetara jasotzen ditugu. Lotara joatea da. Halabaiñan, zer poz izan dezake oheak urrengo goizean, ta ondorengo gabean, ta geroko egunean ere ta aurreragoko luzaroan lo egon beharko duela dakiarenentzat?

Atzerrira irtetzeak gauza asko irakasten dituela esan oi da. Duda-rik ez dut. Izan ere, pentsamolde diferentea topatzeak iritziak berriro juzgatzea behartzen gaitu. Eztabaidaren egikizuna ederki betetzen du alde honetatik: pitzgarriarena. Pentsamentuaren eraberritze hau samentasunez eramango bada, ordea, gogorki saiatu behar, eta batez ere, norbera mundu berriari bakardadean ez baiño lagunartean aurreratzeari komeni litzake. Nahiz azkarrena izan, bat da beti buru bat, eta iritzi berriak ez dira berrigatik hobe. Nundik norakoa eta zegatikoa aztertu behar zaizkie. Egia zuritu, mamia xurgatu, gutasunaren kalterik gabe gudanatu. Baiña hau, bakarririk eta hareago hizkuntza, literatura eta herri gogoaren milla ageriak banaka banaka begiztatu barik nola tajuz iritxi? Atzerrira irtetzeak ez du, beste gabe, arnas berri-zerik batere adierazten. Elkarrizketa erretzen du, noski, baiña niri, makiña baten moduan, «hizketa» falta zitzaidan.

Putza dira turismoaren impresioak, sakondu gabekoak. Arratsaldeko haizeak erabilliko dituen orbel. Eta nik ez dut orbelezko pentsamenturik nahi. Beraz, han he-

men mokoka aritzearen aldean hobe dut bakardadean arraren lan setatsuan alegin.

Valencia-tar batekin topatu naiz Paderborn-en. Euskaldunak itxiak gerala bota dit, gure lurtxoari lotuegiak. Honek ere bere egia izango du. Nik ez dakit neure burua salbatzeagatik (besteen eskasiak gure defentsa biurtu oi ditugu!) baiña zabalegia iruditu zait bera. Alemania-ri aurkitzen dizkion hainbeste birtuteak, kritikaren galbaetik pasatuak ote zituen? On direlako onartzen ote ditu, ala aleman direlako hutsagatik? Nire herria itxia bada, itxi ta guzti maite dut. Ezin dut haren nahigabeaz irririk egin. Ez dut ezerkin konparatuko, ama ez da ezerekin konparatzen-ta.

Mundu berri bat agertu ote zait Euskalerririk aldentzean? Ezetz esango nuke, ta halere, baietz uste dut. Haiak ala gu gizon izateak ez digu zeharoko alderik ametitzen, baiña berebiziko berexkiak nunahi topatu ditut. Berdiñaren eta ezberdiñaren nahasketa hau aldagoiaren gogorrez sartu zitzaidan impresioen ate arteetatik barruraino. Ez diot sartuera eskatzen zidan onari sarbiderik ukatu. Orain liskarretan

daukat barrua. Liskarretan ote? Ez, autsita. Onena ere ez da txarra baiño askoz hobe. Zimeldu egiten da ontasuna gure barruan, edertu txar-keria. Biok paretzen ditugu, biokin zapero bat egiten dugu, ta ez dugu besterik gizon izatea. Zer da on ta zer txar? Ez diogu ezeri jarraitzen ahal iturbururaino.

Zentzua kaskaldu-edo zait. Asmatzen ez dut baliogoen maillari neurri hartzen. Zer berezko mani dute, guk estaltzeko jarritako irudiaren azpian? Gaizki iruditzen zitzaidana bedeinkatzen duela aldamenekoak ikusten dut. Eta aitzitik. Milla arrazoirekin azaltzen didate hau ta hori zergatik ditugun primerakoak, ta kaikukeria galanta izateari osta osta irabazten diotelakoan gelditzen naiz. Arrazoiok zergatik ez dute *nire* arrazoi egin artean gero izango duten indarrik? Nire arrazoiak ez dute nire ingurukoentzat nik ustetako zerarik. Banal aurkitzen ditut nik haienak. Gauza bat arretaz ikusi, goraberak pixatu, atzeaurreak neurri, goiak eta beak kalkulatu, ta iritzia burutu dudanean, beste inorenentzat xentimorik balioko ez duen kezka apurtzen dit arrazoiketaren poz guztia...

Ni neu ote naiz arrazoa arrazoi biurtzen duena, ta nire antzera besteak? Argitu nahi nuke hauxe.

Atzerrietan ikusiriko dena on-
tzat etxeratu nahi ziguten asko eza-
gutu dut. Nik ere lagundu nahi
nioke Euskalerrriari baiña ez nuke
kontrabandorik alperrik, eta gu-
txiago kaltetarako, egin nahi.

Eta hemen, hain zuzen, kakoa:
zer da on ta zer txar. Lehenago
hain gogokoa nuen kritikaren haiz-
toak ez dit balio. Eskuetatik eror-
tzen zait. Ezpaiaren, zalantzaren
herdoiak pentsamentua geldotu dit.
Ez al dit alperkeriaren goroldioak
esteliko, etsipenaren astunak zanpa-
tuko!

Bereizgaitzak dira benetan bizi-
tzaren errealidadeko barne illunean
baliogo onak eta txarrak. Ez dira
baliogoak izanarekin berdintzen.
Nahastu bai, ausaz. Munduaren
adarrak desiragarri biurtzen dituen
kalitate izanaren jazkiak dira nos-
ki baliogoak. Ez aurpegiko begie-
kin ikustekoak, eta arimakoak ne-
katuta egon... Dena garbi ikusteko
grina ilusio hutsa ez ote dugun iru-
dituak azpiratzen nau. Gure barruaz
nagusitu nahi duen argi-min arra-
zoinalistari amor eman eragin eta
misterioaren aurrean gabiltzala kon-
fesa besterik ez dagokigu, egiati ja-
rraitzekotan. Honezkero egiati ja-
rraitzea posible bada beñepein.

Osotasunean betetzen duen apa-
la igarri gabe alderdirik ezin eza-
gutu genezake, ta halabaiñan oso-

tasunaren bueloa ez da gure men-
derakizun. Ba ote gera labezai bai-
ño gehiagorik? Agian, sua zer den
ulertu gabe labeari egurra sartzea
dugu egiteko guztia. Alegia, arra-
zoiak xehatzea baiño lehenagokoa
dugu apika —bai inportantzia eta
baita denporaz nahiz metoduz au-
rretetik *b i a l d u* beharrekoa ere—,
obratzea. Hots, zergatikoak argitzea
baiño bizitzago ez ote den obratze
soilla galdetu nahi nuke.

Atzo arte nire baitan libre ta
errege zebillen pentsamentua bakar-
dadean preso lotu behar izan dut.
Errealidade azkengabearen, ondo-
gabearen baitaratzeko gaitasunez us-
te zuen bere burua. Ez zen kontu-
ratzen nola iritziko errealidadea
gauzazkoarekin nahasten zuen. Ni-
re barruko pentsamentu deneri zer-
gatiko galdezka hasi naizen orduko
itzali zaizkit gehienok halere. Errez
beratu dira baliogo ezinikututzat
neuzkan milla. Bigundu, urtu, deu-
sez tatu. Baliogoen prezioa neronek
asmatua nuen, seguraski, edo asma-
tua ez nuena, antxiñakoengandik
oiñez oin zetorkidan eran, kritika-
rik gabe, onartua. Ia beñere egi-
ten eta pentsatzen hala itxaroten

dugunaren arrazoi ermorik. Ikara-
garrizko despistea hauxe: izadiak
jarritako legetzat daukagu pentsa-
mentu soillaren asmazio den gehie-
na. Nik, beñepein, neronenak bai-
ño gauzatasunarenagotzat neuzkan.

Zenbateko egia dioen Riehl-ek,
Nietzsche-ren kontra eutsi duenean:
«Baliogoak ez dira asmatu egi-
ten...; bere horretan idorotzen di-
ra. Kulturaren aurrerapenarekin,
gizonak ikusi ahalekoaren esferan
erortzen dira, zeruko izar berriak
antzo». Kulturaren aurrerapenare-
kin, alegia, denok batera konkista-
tzen ditugu Bakarka irixten gera-
nean, ez diogu alderdixoren bat
besterik jasotzen, ta honen ingurua,
osotasuna, gerok asmatzen dugu...

Denok batean joan behar dugu
baliogoen billa, Don Quijote-ren hi-
llobia reskatatzera. Unamuno giza-
joa... Hoen atzetik joatea da bizi-
tza. Beraz, ibiltzea.

Iturri agor aurkitzen dut bei-
ñolako filosofoen ekuazio hura: per-
sona da «hipostasis», hots, norbe-
raren jabetasuna, izate akabatua,
atributoen (eraskiñen) oiñarri eus-
kaia. (Iñoiz ulertu ote dut, baiña?)

Ez dirudit ezeren oiñarri naizenik, batez ere, norbait ba naizela ikusi (edo desiratu) arren. Desiratu, hobe. Zer dakit nik subsistentzia honek, buru-euste honek, nun tinkatzen dituen erroak. Izate gorrian? Buru-euste hau al dut nire izanaren ardatza?

Begoz metafisikoentzat ardura horiek. Niri abstrazio mehegiok ez didate nire nia ulertzeko laguntzen. Ezin dut nitasuna bertan kokatu.

Esan beharrik ba al dago dagoenako? Metafisikoek nitzaz diotena jakiteagatik asko larritu gabe, baliogo egarriz nabari dut nia nik. Beti antsiaz, irritsez beti. Baliogoek erakartzen naute maillaz mailla, gorago, liburu edo hitz baten harri-petik sarritan, gertakizun ximpleenetik iñoiz. (Historia kontagarriak eta idazle erakusgarri luzituak baiño hobe genituzke kondaira imitagarri ta adimentu gidariak.) Baliogo billatzeko pizten dugu pentsamentua. Zerbaitek esaten dit hemen barrenean baliogoak irabazi ahaleko neurrian askatzen dudala lurraren loturetatik izpiritua.

Bai ote? Amesak ezin du amesetako askatasuna baizik eman. Libre bai, baiña ezin billa dezakegu erabat libre izaterik, hau da, izpi-

ritu huts. Ez dut ulertzen hori zer izan ditekuan. Susmotan naiz, horregatik ez ote duen pentsamentuak, bere arrazoinalismoko bideak barna begiek ekaia galtzen duten goietaraiño hegatu ta gutasuna joritzen digun baliogoen mundua (ta ondorenezko legez gu geu) izpiritu hutsean anzaldatzeko joera. Aingeru-nahi izkuturen batek erretzen du gizona, absolutu irrutsak. Absolutu biurtzeko, berriz, materia zuritu nahi dugu, gaiñekoa kendu, ideia hutsarekin gelditu. Abstrazio langintzan ari gera denok, zein apropos, zein ohartzeko. Ondarrezko gaztelugintzan. Garbi ikusten dugu albokoaren gaztelua aurreneko uhiñak ondatuko duela, ta —xelebrea benetan— gurea bestelakoa dugulakoan gelditzen gera. Besteen pentsamentua, arrazoi-joskerak, oiñarriak, ergel irizten ditugu. Gureak ez!

Bidezkoa da, orduan, baliogoak ez bere hartan geuganatzea, edo geuganatu ostean, gure izanari moldatzea, geu haieri egokitu beharrean. Lehen billatzeko bezain lanabes ta laguntzaille ernea izaten dugu eginza honetan guztian pentsamentua. Eta hara, nik uste, zergatik osotasuna komeni den sakon-

tasunez, osotasunez (barka korapil-
lora) «hartu» eziñean, *hartz*en
duentxo bere antzez osatu egiten
duelako. Zati bat baizik ez diogu
ebakitzen bakoitzak errealidadeari.
Asmatua dugu beste guztia. Eta
hau ez ote zaigu bakarka gabiltza-
lako gertatzen? Denen ikuspegiak
elkartuaz iritxiko dugu baliogoez
jabetzea, gutasuna benetan ornitze-
kotan ez daukagu jendartea aban-
donatzerik. Elkartze hau da elka-
rriketa. Orduan gertatuko da gu-
re begiotatik, geure ikustea galdu
barik, *herriak*, gure kulturak,
ikustea.

Premiazkoa dugu elkarrizketa.
Zerbait idatzia dut honetzaz JA-
KIN-en, komunistekin elkar hitze-
gitearen obariak oharrazten ni-
tuela. JAKIN-en bertan aitortzen
nuen minoria zuzentzaileen gidari-
tza premia ere. Gaur, biok berri-
tzen ditut. Nabarmen agiri zaigu
euskal lurrean gazteri kementsua-
ren ernetzea. Baiña bakoitzak bere
aldetik jarrützen dugu. Nik ez dut
gazteri hau lotzen duen (lot deza-
kean) bururik sumatzen. Ez ote
dugu ba? Ni ez naiz batere fiatzen
egitekoaren bakarrak estuki eutsiko
digula-ta. «Unidad de empresa»
horiek auskorak dira, amesak be-
rak baiño amesago direlakoxe zer-

baitegatik. Eta gurea ekipo lana da,
sail lana. Bidegintza baita.

Oraindik feudalismoan bizi ge-
ra euskal intelektualok. Egia da,
mingarri bezain egia, gure pentsa-
mentuaren aldetik atzerriko idazle
ta pentsazailleen *zordun* generala.
Kanpokoak ditugula gidari. Baiña
honek ez liguke geure arteko har-
tuemanketarik ito behar. Zer egin-
go dute hainbeste estropalarik, ita-
soaren erdian, patroiрик gabe? Ez
baitut uste euskal egoera benetako
itsaso —ta nolako itsaso!— dela
enteratu gabeko iñor geldituko de-
nik.

Gerekasa ihardukitzen enpeiña-
tzen bagera, laister esango dugu
esateko guztia. Gure mezua agitz
garrantsi amorratukoa izango da,
baiña guretzako bakarrik, agian.
Gure burua illargi dela, ez aguzki,
aitortzeko lotsarik ez genuke izan
behar, humiltasun karioz ez bada
arrokeriagatik beintzat.

Bai, euskal intelektualok har-
tuemanak estutzenago leiatzen ez
bagera, laister gera etiketa desber-
diñez jenero bera saltzen. Eta ondo
probatua dut: trenaren gisako hots
beti berdiñak lo eragiten du. Ba
ote du gure herriak, iñork loerazi
beharrik, gero?